

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare (FSF)
c/o Palmcrantz
Overgattu 2
793 60 Siljansnäs
<http://www.fabod.nu>

2016-11-14

Näringsdepartementet
n.registrator@regeringskansliet.se

FSF remissvar till underlagsrapporterna från arbetet med att ta fram Sveriges första nationella skogsprogram, dnr N2015/2214/sk

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare har inte beretts möjlighet att delta i det konkreta arbetet i arbetsgrupperna, men föreningen har varit representerad vid ett dialogmöte (Östersund 151006) samt vid avslutande hearing (Stockholm 161007). Så har FSF även initialt lämnat grundläggande synpunkter och information kring fäbodbruket samt angelägenheten av kartläggning och värdering av skogsbetet som ekosystemtjänst och produktionsresurs (mejl 150930, utdrag bifogas nedan)

Vid hearing 161007 noterade vi och ifrågasatte gentemot arbetsgrupperna varför fäbodbruket ö h t inte omnämns i någon av underlagsrapporterna mot bakgrund av fäbodbrukets och skogsbetets historiska omfattning i landet, betydelsen för kulturhistoria, biologisk mångfald och det biologiska kulturarvet, samt skogsbetets potential för värdeskapande och sysselsättning. Dessutom noterades konkret att man faktiskt explicit behandlat en specifik kulturgeografisk yttring av extensiv betesdrift (rennäringen) och dess samspel med skogsbruk ett flertal gånger i tre av underlagsrapporterna. Utifrån detta uttrycktes också önskemålet att även fäbodbruket och fäbodnäringen uttryckligen borde omnämnas. Alternativt att extensiv betesdrift på skogsmark borde behandlas neutralt och i mer generaliserande beskrivningar när det faktiskt handlar om i väsentliga avseenden jämförbara verksamheter.

Som svar på frågan förklarade representanter från arbetsgrupperna att det närmast var att betrakta som ett förbiseende att fäbodbruket inte uttryckligen omnämns, och att fäbodbruk och skogsbete var att betrakta som angeläget och berikande i skogen och på landsbygden med många värden för samhället.

Gott så långt, men utifrån denna notering från hearingen vill vi initialt och övergripande lämna följande kommentar.

FSF hävdar fäbodbruket som lokalt samhälle och fäbodbrukarna som bärare av traditionell kunskap, traditioner och sedvänjor som det behandlas och omfattas av konventionen om biologisk mångfald (CBD), artiklarna 8j och 10c. Detta gäller alltså analogt med rennäringen, liksom för flera andra kategorier småskaliga förvaltare och bärare av landsbygdens levande genuina kulturarv, vilket också bekräftats genom bland annat miljömålspropositionen 2004/05:150 och betänkande MJU 2005/06: MJU3 liksom i nationalrapportering till CBD. Utifrån detta är det rimligt och önskvärt att dessa motsvarande verksamheter behandlas generellt och beaktas principiellt likartat i sammanhang som det nationella skogsprogrammet. För övrigt anvisar detta också att det är rimligt och önskvärt att även fäbodbruket bereds reella möjligheter att delta i sådana grundläggande utvecklingsprocesser kring resurshantering som exempelvis det nationella skogsprogrammet.

Vidare är det nödvändigt att även fäbodbruket och fäbodnäringen samt relevanta utvecklingsfrågor omnämns explicit och inte enbart hänvisas till att utgöra en outtalad restpost beroende av (eventuell) välvilja hos enskilda tjänstemän. Inte minst behöver fäbodnäringen omnämnas som en konkret anvisning gentemot berörda förvaltningsmyndigheter som regelmässigt tenderar förbise eller styvmoderligt bemöta dessa frågor.

I det följande lämnar vi synpunkter och kommentarer till respektive underlagsrapport.

1. Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs

Vi ser generellt positivt på beskrivningen, belysningen och förslagen vad gäller utveckling av kunskapsområdet mångbruk.

På förekommen anledning vill vi dock föreslå att redan i detta skede formulera ett uppdrag att ta fram och utveckla kunskaperna kring såväl historik som framtida tillämpningar av skogen också som betesresurs. Skogsmarken har ju under historiska tidsrymder också varit under fä-fot och nyttjats mer eller mindre som betesresurs och/eller agrart på annat sätt. Det är alltså en helt grundläggande faktor i den långsiktiga förvaltningen av skogslandskapet.

Det behövs nu en utveckling och modernisering av synsätt, kunskap och modeller för nyttjande av skogsmarken också som betesresurs. Stundom kan tyvärr förnimmas snäva sekelgamla perspektiv att skogsbete är till förfång (för virkesproduktion). Detta står i bjärt kontrast till möjligheter som inryms med ett kunskapsbaserat, kontrollerat, integrerat nyttjande (mångbruk) där det generellt går att skapa vinna-vinna-lösningar som berikar såväl ekonomi och ekologi samtidigt som det underbygger såväl kultur som värdefull sysselsättningskapande livsmedelsproduktion liksom andra mervärden där alltså även periferin och större delar av folket i skogen mer aktivt kan inkluderas i det gemensamma samhällsbygget. Denna disciplin benämns stundom också agro-forestry, och dessa utvecklingsfrågor behöver konkret beröras även i det nationella skogsprogrammet.

2. Virkesproduktion, övriga ekosystemtjänster och naturens gränser

Mot bakgrund av vår initiala redogörelse vill vi här understryka tillkortakommandet och bristen att fäbodbruket och fäbodnäringen ö h t inte omnämns i särskilt denna underlagsrapport. Det är av allmänt intresse att även fäbodbruket kan fortsätta bedrivas, och det måste vidare betraktas som ett allmänt intresse att skapa och vidmakthålla förutsättningar för att även fäbodnäringen och skogsbete kan nyttja större delar av sin potential som resurs och värdeskapare i perifer landsbygd.

Vidare ser vi anledning att konkret föreslå att redan nu lyfta fram frågan om att utveckla formerna för kartläggning och uppskattning av (sommar)betesresurserna som ekosystemtjänst och produktionsresurs. Enligt vår uppfattning kan det vara av värde som grundkunskap för såväl viltförvaltning som utveckling av betesnäringarna i olika delar av landet. Det kan i sammanhanget noteras att sommarbetesresurserna ännu och på detta sätt inte heller kartlagts vad avser rennärningen. Med referens till den arbetsmodell som tagits fram i Norge ser vi anledning att detta implementeras och utvecklas som kunskapsområde också i vårt land och det kan te sig lämpligt att detta lyfts fram i samband med det nationella skogsprogrammet.

3. Främjande av biobaserade produkter och energi, smarta transporter, en skogsindustri i världsklass och ökad export

Vi ser inte anledning att lämna några särskilda synpunkter på det som faktiskt behandlas i denna underlagsrapport. Däremot ser vi skäl att bredda perspektivet då skogen inte enbart utgör virkes- eller bränsleråvara. Denna aspekt tangerades också under hearingen.

Utifrån vårt perspektiv har vi tidigare lämnat förslag på genomförande av en kartläggning, och värdering, av betesresurser i skogen. Detta bör då naturligtvis även ske över skogliga impediment, liksom f ö även i fjällområdena. Detta utgör då sammantaget också en kartläggning och värdering av övrig vegetation som en bioekonomisk resurs, vilket naturligtvis också kan ha potentiella alternativa värden. Grunden för ett sådant synsätt läggs för övrigt i den omvärldsanalys som arbetsgruppen genomfört. I detta sammanhang kan som exempel inom en vidare ram för Life Science också nämnas pollen och nektar samt vilda skogsbär, som underlag för extraktion och förädling. Så vill vi förstås också till detta och som ytterligare exempel foga den potentiella produktionen av kvalitativa livsmedel, där som exempel mjölkprotein- och mjölkfett från lantrasdjur samt skogs- och fjällbete kan ha sina särskilda värden för specifika ändamål.

Vi kan heller inte bortse från att livsmedel även är ekvivalent med energi. Detta samband hade en grundläggande betydelse när ökande tillgång på (relativt) billig fossil energi tidigare möjliggjorde avlastningen av skogs- och utmarkerna från livsmedelsproduktion. Naturligtvis behöver vi beakta olika framtida scenarier även i dessa avseenden inom ramen för det nationella skogsprogrammet.

4. Internationella skogsfrågor

Även denna rapport utgör ett intressant kunskapsunderlag, och redovisar såväl vällovliga som höga ambitioner i målbilderna. Vi noterar här att även denna omvärldsanalys understryker behovet av mångbruk.

Rent allmänt har ju många verksamheter inom de areella näringarna och med direkta kontakter inom biståndsverksamhet insikter och erfarenheter från andra delar av världen av agroforestry, pastoralism och transhumance genom integrerad odling, kombinerat betesbruk och extensiv betesdrift på mer eller mindre trädbevuxen mark, vilket utgör ett väsentligt och vanligt förekommande integrerat nyttjande av skogs- och utmark i andra delar av världen.

Globalt sysselsätter dessa verksamheter många hundratals miljoner människor och skapar en nödvändig energi- och proteinförsörjning för än fler, d v s en betydande andel av världsbefolkningen. Det utgör också grunden till hur och varför även dessa frågor om livsmedelsproduktion berörs av världssamfundet i Agenda 2030.

Med dessa perspektiv i åtanke menar vi att det finns ytterligare anledning att bygga upp inhemsk kunskap kring mångbruk som också innefattar betesdrift i skogs- och utmark, inte minst vad gäller kvalificerad planeringskunskap om resursunderlaget som grund för att bevara ekosystemen och optimera ett hållbart nyttjande av mångbruk av dessa naturresurser och i dessa avseenden. På så sätt kan därmed det svenska fäbodbrukets utmarksbete utgöra ett berikande kompetensområde av betydelse för Sveriges internationella insatser för ett hållbart värdeskapande inom mångbruk i skogen också i andra delar av världen. Det kan nu te sig naturligt att grunderna för ett sådant utvecklingsarbete läggs i samband med utformningen av det nationella skogsprogrammet.

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare

Kristian Olofsson
ordforande@fabod.nu

Bifogas - nedanstående ett utdrag ur mejl från Fäbodbrukarna till N-dep 150930 ang arbetet med Skogsprogrammet, fäbodbrukets förutsättningar och villkor samt med fokus på frågan om skogsbetet som bioekonomisk resurs.

”Efter förmåga så söker vi aktivt utveckla kontakter och en saklig diskussion kring förutsättningar och möjligheter för det svenska fäbodbruket. Vi har också en plattform för information genom vår hemsida <http://www.fabod.nu> Fäbodbruket utgör en komplex verksamhet som berör flera samhällssektorer. Det utgångsläget är förmodligen också en väsentlig del av utmaningen för myndigheterna att rätt hantera fäbodbrukets frågor ur samhällsperspektiv. I samband med landsbygdsprogrammet och som djurföretagare har vi främst koppling till SJV. Livsmedelsfrågor hamnar först på SLV. Kulturmiljöfrågor renderar kontakt med RAÄ. Naturvård och biologisk mångfald i naturlandskapet leder oss till SNV. Huvuddelen av fäbodbetesmarken ligger dock på produktiv skogsmark, varvid vi borde fått den uppmärksamheten också från SKS. Såväl sektors- som miljömålsansvaret för fäbodbruket ligger dock på Jordbruksverket. Vår del av miljömålsfrågorna hanteras därmed inom ramen för ”Rikt odlingslandskap”. Dock uttrycks fäbodbrukets miljömål konkret främst som bevarande av kulturbyggnader och den närmaste öppna marken (regelmässigt någon eller några hektar historisk slåtteräng). Det blir därmed betraktat som en ”kulturmiljöfråga”. Inte nödvändigtvis fel, men det ger heller inte det erforderliga breda perspektivet. Vi nödgas konstatera att fäbodbrukets huvudsakliga markanvändning som traditionellt skogsbete med frigående djur i skogsmark i praktiken och i väsentliga delar ”faller mellan stolarna”.

Till yttermera visso berör det aktiva fäbodbruket med traditionell betesdrift flera av miljömålen. Förutom Rikt odlingslandskap därmed också Levande skogar, men även Myllrande våtmarker, Storslagen fjällmiljö samt Rikt växt- och djurliv. Fäbodbrukets komplexitet blir därmed ett dilemma vad gäller myndighetsansvar.

Fäbodbruket omfattade kring förra sekelskiftet uppskattningsvis långt mer än 100 000 brukningsenheter. Strukturrationalisering förklarar inte på långa vägar reduktionen till nuvarande omkring 200 kvarvarande fäbodföretag i landet: De traditionella betesmarkerna i skogs- fjäll- och skärgårdsområden har faktiskt lämnats i stor utsträckning. Detta faktum har också uppmärksamats i frågan om det ur naturvårdssynpunkt framförda behovet av fler stora gräsätare i vårt land för upprätthållande av biologisk mångfald.

Fäbodbruket representerar dock möjligheter med stora potentiella värden; Levande kulturarv; Traditionell kunskap; Bevara biologisk mångfald; Bevara biologiskt kulturarv; Resurssnål, effektiv produktion på betesresurser med små alternativa användningsmöjligheter; Lokal produktion av högvärdiga livsmedel och kvalitetsprodukter, inte minst traditionella mjölkprodukter; Upplevelsevärden och mervärden på olika sätt för turistisk utveckling.

Så vill jag som konkret exempel beröra detaljfrågan om marknadsvärdering och potential av utmarksbetet. I Norge har man på nationell nivå utvecklat en kompetens kring utmarksbete i analogi med riksskogstaxeringen, alltså på ett uttryckligt uppdrag av Landbruksdepartementet kartlägga och följa utvecklingen av resursen betesproduktion i skog och fjäll. Detta kan ju i en utveckling mot en bioekonomi tyckas vara en

självklarhet, men ändå saknas oss veterligt någon ansats att ta ett sådant motsvarande initiativ i Sverige. Se vidare en översiktlig beskrivning av detta arbete i Norge http://www.skogoglandskap.no/filearchive/40_ars_ferd_mot_okologisk_kartverk.pdf

Dessa frågor hanteras numera inom det nybildade norska klustret för biovetenskaper <http://www.nibio.no/> Ännu är inte deras nya hemsida helt sökbar vad avser de ingående delkompetenserna, så jag förmedlar länk till det tidigare Inst for Skog og Landskap. <http://www.skogoglandskap.no/temaer/utmark>

Resurs- och kontaktperson i dessa spörsmål är framförallt Yngve Rekdal. Följande är några översiktliga dokument som behandlar det relaterade ämnesområdet http://www.skogoglandskap.no/filearchive/utmarksbeite_i_framtida.pdf

Utmarksbetet i Hedmark fylke som också gränsar mot Dalarna. http://www.skogoglandskap.no/filearchive/fakta_11-2015.pdf

Det redovisas alltså ett primärt marknadsvärde på det befintliga betesnyttjandet (enbart fodervärde) på utmark i Norge värderat till ca 1 mrd norska kronor, med en ytterligare praktiskt rimligt åtkomligt ungefär lika stor mängd/värdepotential. Det finns därmed också en påtaglig tillkommande mervärdepotential genom följande primärproduktionsled, vidareförädling och marknadsutveckling.

Utifrån vår större geografi torde motsvarande värdering i Sverige uppgå till avsevärt större belopp. Enligt vår uppfattning behövs saklig kunskap kring detta faktaområde, som grund för vägval och satsningar på landsbygdsutveckling, företagsplanering och som komplettering till beslutsfattande och andra discipliner vad gäller markanvändningsfrågor. Det handlar alltså om en betydande ekosystemtjänst som ännu inte åsatts någon värdering i Sverige.

Det måste betraktas som en självklar och nödvändig kunskapsgrund för en ekologiskt baserad bioekonomi att ta fram en sådan faktabaserad värdering. Fäbodbrukarna är intresserade av att medverka i ett sådant konkret arbete.”